

A Lélek erőterében

Született 1915-ben Budapesten. Teológus, bencés szerzetes. 1933-40 között a római Szent Anzelm Egyetemen filozófiát és teológiát hallgatott. 1940-46 között a pannonhalmi gimnázium és a teológiai főiskola tanára. 1946 óta a Szent Anzelm Egyetem, 1979 óta a Gergely Egyetem teológiai tanára. Legutóbbi írását 1997. 12. számunkban közzeltük.

A Lélek erőterében — ezzel a címmel jelent meg az 1984-ben, a belgiumi Nassogne-ban rendezett Harmadik Magyar Ökumenikus Találkozó istentiszteleti, teológiai, világnézeti és irodalmi anyaga. A szerző a nassogne-i kötetben már közölte a jelen írás alapvető gondolatait. A cím Gémes István stuttgarti magyar evangélikus lelkészről származik.

Tertio millennio adveniente — *A harmadik évezred küszöbén* — 1994. november 10-én kelt apostoli levelében II. János Pál pápa ezekkel a kezdő szavakkal szólította fel a keresztény világot, hogy lélekben készüljön fel a második ezredfordulóra. Ez a felkészülés nemcsak őszinte visszatekintést és becsületes számvetést követel mindazért, ami megbánni való történt az elmúlt kétezer év folyamán, hanem annak elismerését is, ami időtálló érték ma is. De ennél sokkal többet: nyílt és bátor szembenézést „a mai idők jeleivel”. Felkészülést nemcsak az örök üdvösségre hívó krisztusi örömhír korszerű meghirdetésére, az „új evangelizációra”, hanem arra az evilági hivatásra is, hogy a keresztények az Evangélium tiszta erkölcsi erőforrásából merítve emberhez méltóbb, igazságosabb és testvériesebb társadalmi élet kialakítását szolgálják.

Közvetlen előkészületeként, a múlt esztendőben, magát Jézus Krisztust állította figyelmünk középpontjába a pápa. Krisztusnak az emberségünkkel vállalt szolidaritása nyitotta meg nekünk az örök üdvösség útját. Ő, az Isten Fia, valóságos emberré lett, és bűneinket is magára vállalta, hogy Istennek szentelt életével és kereszthalálával megbékéltesse velünk az Istent. Feltámadásával még többet is tett: a Teremtő szándéka szerint helyreállította gyermeki életközösségünket Istennel. Hitünk szerint ez Jézus Krisztus örökérvényű, üdvözítő tette. Ám hivatásunk az, hogy ezzel földi életünk igazságosabb és testvériesebb elrendezését is szolgáljuk, s a kétezer esztendő tapasztalatából okulva erre is felkészüljünk.

Az előkészületnek ebben a második évében a Szentlélekre irányítja figyelmünket a pápa. Miért a Lélek? Az előkészületnek ezzel a második szakaszával nyilvánvalóan nem az a szándéka, hogy elválassza a Lelket Jézus Krisztustól, hiszen ő magának Krisztusnak a Lelke és ajándéka. A Lélek pünkösdi kiárasztása nem valami újabb módját hozta létre az isteni üdvözítésnek, hanem magát Krisztus üdvözítő művét tette jelenvalóvá, annak kegyelmi erejét közvetítette első tanítványainak közösségében, majd folyamatosan az egyház történelmi életében, s teszi jelenvalóvá és közvetíti a keresztény közösségek igehirdetésében és liturgiájában ma is. Krisztus, a felmagasztalt Küriosz, „ugyanaz tegnap, ma, és mindörökre” (Zsid 13,8): az ő üdvözítő tette immár örökérvényű Isten színe előtt, örökérvényű történelmi életünkben is. Ám ezt az üdvözítő tettet a *Spiritus vivificans*, az ő személyes sugárzó és éltető isteni ereje közvetíti, és teszi bennünk megváltó és üdvözítő erővé: személyes megváltásunkká és üdvösségünké. Keresztény ember — s ha nem is tudatosítottan, az egész emberiség — a krisztusi üdvösségnek ebben a Lélek-alkotta erőterében él. Krisztusi üdvösségünk a Szent-

léleknek ebben az erőterében valósul meg. Arra vagyunk hivatva, hogy ebben az isteni erőterben egyre készségesebben befogadjuk, s a nem keresztény világ is befogadja a krisztusi üdvösséget. Ezért irányítsuk figyelmünket a Szentlélekre!

A keresztények újrafelfedezik a Szentlelket

A pápa a Szentlélekről szólva, levelében elsőrangú feladatként jelöli meg, hogy mi, keresztények, akik hitünk szerint ebben a lelki erőterben élünk, *fedezzük fel újra* a Lélek jelenlétét és tevékenységét nemcsak az egyházi közösségben, hanem magunkban is (45. pont). Érhet minket váratlan kérdés ebben a mozgó világban, mint engem Rómában, amikor egy japán turista magyarázatot kért egy Szentháromságot ábrázoló képről. „Ez a szakállas úr — mutatott a képre — bizony a Atya-Isten. A keresztre feszített fiatal ember minden bizony a Fia. De az a madár, a galamb, hogyan került a képre, és mi köze a Megfeszítettnek, azt nem értem.” Igyekeztem megértetni vele, mennyire fontos az a galamb, mert amit Fia által tett az Atya üdvösségünkért, azt a jelképesen ábrázolt Szentlélek közvetíti nekünk.

Ám nemcsak a kívülállóknak, hanem a keresztényeknek sem könnyű megérteniük a Lélek szerepét üdvözítésünk művében. Akadna köztünk nem is egy, aki úgy válaszolna Pál apostol kérdésére, mint az első efezusi tanítványok. „Megkaptátok a Szentlelket, amikor hívők lettetek?” — kérdezte tőlük. „Még csak nem is hallottuk, felelték azok, hogy van-e Szentlélek” (ApCsel 19,2). Tény, hogy mi, nyugati keresztények sokkal kevésbé tudatosítjuk a Lélek jelenlétét és tevékenységét az egyházban és egyéni életünkben, mint a keleti ortodoxia. Sajnos, bizonyos téves értelmezések elkerülése miatt a nyugati teológiában és lelki irodalomban, következésképp igehirdetésünkben és katekézisünkben, nem sok szó esett a Szentlélekről.

A Szentlélek újrafelfedezése az ökumené számára

A zsinat óta ezen a téren is nagy a változás. Maga a zsinat az isteni kinyilatkoztatásról szóló *Dei verbum* kezdetű dogmatikus konstitúciójában így fogalmaz: „Jóságában és bölcsességében Isten úgy határozott, hogy kinyilatkoztatja önmagát, és tudunkra adja akaratának szent titkát (Ef 1,9), melynek alapján Jézus Krisztus, a megtestesült Ige által, a Szentlélekben az Atyához járulnak az emberek... (aki) meghívja őket és befogadja saját közösségébe.” Üdvözítésünknek ezt a szentháromsági felfogását és a Szentlélek által történő megvalósulását tükrözi az egyházzal szóló dogmatikus konstitúció, a *Lumen gentium*, főleg az egyház misztériumáról szóló első fejezetében. Ennek nyomán rendezték Rómában, 1982 márciusában azt az ökumenikus jellegű nemzetközi pneumatológiai kongresszust, amelynek rendkívüli hatása van az ortodoxiával és a protestáns egyházakkal folyó ökumenikus dialógusra. Ennek jegyében fogadja el a Szentszék a zsinat tanítását követő karizmatikus mozgalmat, s ennek teológiai alapvetését adja Yves Congar

¹ *Je crois en l'Esprit*
Saint, Cerf, 1979/80.
Paris; Német
fordításban: *Der Heilige*
Geist, Herder, 1982,
Freiburg.

domonkos hittudós a Szentlélekről szóló monumentális munkájában.¹

Jézus és a Lélek kölcsönös viszonya

Hogyan fedezhetnénk fel újra, vagy hogyan érthetnénk meg teljesebben a Szentlélek jelentőségét üdvözítésünk művében, ha előbb bibliai alapon át nem gondoljuk Jézus és a Lélek egymáshoz fűződő viszonyát? Ami kettőjük viszonyáról már magukból az evangéliumokból is nyilvánvalóan kitűnik, az *Jézus és a Lélek elválaszthatatlan kapcsolata*. A Lélek Jézusban, Jézus pedig a Lélekben él és cselekszik. Ketten állandó kölcsönhatásban, együttesen vitték és viszik végbe ma is azt, amiről az ember üdvözítésének isteni örömhíre szól. Az újszövetségi Szentírás világosan beszél erről. János evangéliumából tudjuk, hogy Jézus, föltámadása után, az Atyához visszatérőben, tulajdon Lelkét ígérte meg tanítványainak, hogy ez a Lélek értesse meg velük tanítását és egész megváltói művét (vö. Jn 16,5-15). Ígérete pünkösdkor beteljesült. Ámde tudjuk azt is — még ha kellőképpen nem is tudatosítjuk —, hogy magát Jézust az Atya a Lélek által adja üdvözítésünkre, mert a Lélektől fogantatott (Lk 1,35), a Lélek reá szállt és rajta maradt (Mt 3,16), küldetését a Lélekben viszi végbe (Lk 4,18), s végül a Lélekben adja önmagát megváltó áldozatul Istennek (Zsid 9,14).

Így van ez ma is, mert egyfelől *Jézus adja nekünk a Lelket*: az ő Lelke tesz megigazulttá, általa részesülünk a megváltás kegyelmében (Róm 5,1-5), másfelől azonban a *Lélek adja nekünk Jézust*: ő tesz Jézus híveivé és Jézussal Isten fiaivá (Róm 8,9-17). Amit Jézus a múltban, a Lélek által, véghezvitt, azt ugyanaz a Lélek valósítja meg bennünk a jelenben. Congar ezt Szent Ireneusz kifejező hasonlatával szemlélteti: Isten, aki mintegy „két kezével”, szent Fiával és Lelkével együttesen teremtette az embert, kettejükkel együttesen viszi végbe az ember üdvözítésének isteni művét is.

„Krisztomonizmus”
helyett az egyház
pneumatológiai
szemlélete

Jézus és a Lélek elválaszthatatlan kapcsolatának tudatosítása *azzal a következménnyel jár*, hogy megszabadulunk egyházi és egyéni lelki életünknek bizonyos „krisztomonista”, vagyis kizárólagosan Krisztusra vonatkoztatott szemlélettől.

Egyházi életünkre vonatkozóan ennek jelentősége az, hogy a hívek evangéliumi tanítására, megszentelésére és pásztori vezetésére irányuló lelki hatalom nem tekinthető az egyházi vezetők mérőben jogi felhatalmazás által Krisztustól kapott tulajdonának. Az egyházi közösség, a „titokzatos test” feje ma is Krisztus az egyházi intézmények keretében, a papi szolgálat útján, de Szentlelke erejével ő vezet ma is az üdvösségre. Anélkül, hogy csökkenteni akarnánk az egyházi intézmény és a papi szolgálat jelentőségét, nyíltan el kell ismernünk, hogy az egyház a hit tanítására és az üdvözítő kegyelem közvetítésére szóló hivatását csakis a *Lélektől*

való teljes függőségének tudatában töltheti be eredményesen. Az egyház ugyanis a Lélek működésének látható jele és eszköze a világban, s éppen ezért valamennyi vallási megnyilvánulásában a Lélektől függ: a Lélek által érti meg, hogy mi az Evangélium időszerű üzenete, amit hirdetni kell, és csak a Lélek eszközeként tudja közvetíteni Krisztus üdvözítő kegyelmét. Más szóval az egyház csak a Lélek által képes megvalósítani tanítói, megszentelő és lelkipásztori küldetését a világban.

Egyéni keresztény életünkben pedig mindennek jelentősége az, hogy — Szent Ágoston szavaival — Krisztus, a *magister externus*, aki, mint emberi tanítómesterünk, kívülről szól hozzánk, a Lélek erejével *magister internus*, belső tanítómesterünk lesz, aki megnyitja szívünket az evangéliumi szóra, Krisztus testvéreivé és a Mennyei Atya gyermekeivé avat. Hitünk és annak gyakorlati megélése a Szentlélek ajándéka: merő kegyelem. Nyilvánvalóan igényes ajándékról van itt szó, mert kegyelmi hatására elvárja tudatos és szabad együttműködésünket. Az apostol szavaival: „Ha a Lélek éltet, éljetez is a Lélekben!” (Gal 5,25).

Jézus és a Lélek elválaszthatatlan kapcsolata a hívő embernek végülis a szentháromsági Isten-közösséget jelenti. A Lélek által egyesülünk ugyanis a megváltó Krisztussal, aki Isten dicsőségében él, Krisztus által pedig „szabad utunk van a Lélekben az Atyához” (Ef 2,18). Ez a szabad út a szentháromsági Isten-közösségbe vezet. A krisztusi megváltás teljes értelme és végső célja voltaképpen nem más, mint az isteni életnek ez a létrendi szeretetközössége. Jézus tanítása szerint ebben a közösségben teljeseedik be örök üdvösségünk.

Ám ennek az Istenközösségnek már földi életünkben részesei lettünk, mert Isten szeretete Krisztus Lelkének kegyelmi ajándékkaként kiáradt szívünkbe, s ez a szeretet Krisztussal egyesít és Krisztusban az Atyával (Róm 5,5). Ez igazában a krisztusi örömhír: ez evangéliumi boldogságunk forrása!

A Lélek Isten szentháromsági életében

Ha ilyen elválaszthatatlan kapcsolat fűzi össze Jézust a Lélekkel üdvözítésünk megvalósításában, természetyszerűen felvetődik a kérdés: hogyan van ez magában az isteni életben? Mi a viszonya a Léleknek a Fiú-Istenhez és az Ő Atyjához? Mit jelent örökkévaló szentháromsági létünkben, amit hitvallásunkban így mondunk: „Hiszek a Szentlélekben, (...) aki az Atyától és a Fiútól származik; akit éppúgy imádunk és dicsőítünk, mint az Atyát és a Fiút.”

Vakmerőség volna arra vállalkoznom, hogy egy rövid írás keretében kifejtsem az isteni lét misztériumát. Különbösen is, mondhat-e valami érvényeset Isten belső életéről az ember? Amit mi erről egyáltalában mondhatunk, az nem más, mint amire külső meg-

nyilvánulásából következtetni tudunk. Az Egy-Isten kétségtelenül mint három személy jelenik meg az újszövetségi kinyilatkoztatásban, s ez a három személy, mégha egyetlen és egylényegű isteni valóság is, különbözik egymástól, mert a Fiú nem lehet az Atya, akitől születik, s a Lélek sem az Atya és a Fiú, akitől származik. A Szentháromságról szólva tehát egyetlen és egylényegű isteni valóságról van szó, de ebben az abszolút egységben a Fiú-Isten születése és a Szentlélek-Isten származása révén három egymástól megkülönböztetett személy létezik.

Ahelyett, hogy elvont bölcseleti fogalmakkal kísérlném meg tovább fejtegetni az isteni élet misztériumát, csak egy konkrét, de lényegbeli értelmezésre szeretném itt felhívni a figyelmet. Úgy vélem, hogy ma a pneumatológiai megújulás, valamint az iszlámmal és a hindu világgal való egyre intenzívebb érintkezések idején, helyén való az ilyen irányú tájékozódás.

**Az isteni élet
háromsága**

Amit mondani szeretnék, az arra a kérdésre felel, hogy helyes Isten-képünk kialakítása érdekében hogyan gondolkodjunk az isteni élet háromságáról. Az önmagától való és önmagában álló abszolút örök lét, ami maga az Isten, nem abszolút egyedülvalóság, valami öntelt és önelégült isteni magány, hanem *társas létteljesség: az isteni lét, az isteni értelem és az isteni szeretet dinamikus egymásba áramlása*. Az isteni lét forrásából, az Atyából születik az isteni értelemnek nevezett Fiú, a Logosz, s az Atyától származik, a Fiú által, az isteni szeretet, a Szentlélek. Isteni arányban hasonló ez ahhoz a szellemi folyamathoz, amely akkor megy végbe az emberben, amikor egy szeretett személyre, élettársára, barátjára vagy éppen Istenre gondol. A rá gondolkodáskor ugyanis megszületik tudatunkban a szeretett személy szellemi képe, és szeretetével átöleljük őt, eggyé válunk vele. Emberileg szólva, valamiképpen így születik öröktől fogva Istenben, az Atyában, egylényegű képmása és eszméje, az egyszülött Fiú, s kettejük szerető egybefonódásából származik a Lélek.

De voltaképpen miért gondolkodunk minderről? Mi köze a belső isteni életnek a mi üdvösségünkhöz? Az, hogy krisztusi üdvösségünk magában a *belső isteni életben gyökerezik*. Jézus szavai és az apostoli tanítás nyomán hisszük, hogy Isten úgy valósította meg üdvösségünket, hogy az személyes Isten-közösség legyen. Az Atya, aki öröktől szüli szent Fiát, azt akarta, hogy egy történelmi pillanatban Jézus Krisztusban a világra szülessék, és megváltó kegyelmével bennünket is Isten gyermekeivé tegyen. S ezt nem tehetné másként, mint hogy Krisztus által tulajdon Lelkét árássa ki híveire. A Lélekben Krisztus testvérei és az Atya gyermekei leszünk mi is, s a megdicsőült Krisztussal részünk van nekünk is Isten szentháromsági életének szeretetközösségében.

**A Filioque vitatott
dogmatikai kérdése**

Itt röviden megemlítem a *Filioque* vitatott dogmatikai kérdését. A nikaiai konstantinápolyi hitvallás — amit a vasárnapi szentmiseben mondunk el, s amit az egyházak ma közös, ökumenikus

hitvallásuknak tekintenek — János evangéliuma nyomán (15,26) azt vallja, hogy a Lélek „az Atyából származik”. A korabeli első latin fordításban is ez áll. Rómában csak a Karoling-kor teológusainak késői hatására iktatták be a szövegbe a második személyt. A nyugati egyházban ez a módosított szöveg terjedt el: „aki az Atyából és a Fiúból származik”. Századokon keresztül folyt a vita a *Filioque* kérdéséről. Általában ezt tekintették a keleti és a nyugati egyház közti szakadás egyik döntő hittani okának. Ma — amint a fentebb említett római pneumatológiai kongresszuson megállapították — a *Filioque* megvallását a nyugati teológusok nem tekintik döntő hitbeli kérdésnek. A kérdés mögött valójában a szentháromsági életfolyamat egymástól különböző, kétféle, keleti és nyugati értelmezése húzódik meg. Congar véleménye az, hogy a kettő kölcsönösen kiegészítheti egymást. Ami lényegében a hit kérdése, az voltaképpen nem más, mint hogy nemcsak az Atyának, aki az isteni élet ősforrása, hanem a Fiúnak, mint második isteni személynek is része van a Szentlélek származásában. Hogy mi módon határozzuk meg ezt a részvételt, az már a különböző teológiai iskolák gondolkodásmódjától függ, mert a kinyilatkoztatás erről kifejezetten nem szól. Ezért talán helyesebb volna, ha hitvallásunkban visszatérnénk az eredeti szöveghez, teológiai megfogalmazásunkban pedig úgy fejeznénk ki a misztériumot, ahogy az ortodox teológia is elfogadja: a Lélek a Fiú *által* az Atyából származik.

Egyház és társadalom a Lélek erőterében

Térjünk vissza az isteni élet transzcendens teológiai kérdéseitől életünk emberi valóságába. Mi köze a Léleknek a mi életünkhöz? Hogyan nyilvánul meg működése ebben a világban? Mit tett a bibliai múltban, mit az egyház történeti életében, s mit tesz a jelenben? Hogyan jelentkezik tevékenysége a mai egyházban, korunk embe-
rének egyéni és társadalmi életében?

Jézus, a Kúriosz

Már az előzőekben érintettem ezt a kérdést, amikor Jézus és a Lélek kapcsolatáról volt szó. Válaszom lényegében az volt, hogy a Lélek az, aki végbeviszi Jézus megváltó és üdvözítő művét az ember történeti és társadalmi életében. Ámde itt tovább kell kérdeznünk. A kérdés az, hogyan viszi végbe a Lélek Jézus művét? A válasz nem lehet más, mint ami a húsvéti hitből következik. Valamennyien valljuk a húsvéti énekkel: „Az élet a halállal megvitt csoda-csatával, s a holt élet-vezér ma Úr és él” (Babits Mihály fordításában). Péter apostol ugyanezt már meghirdette a zsidókhoz intézett első pünkösdi beszédében: Isten föltámasztotta Jézust... „Úrrá és Messiássá tette... akit ti keresztre feszítettetek” (ApCsel 2,36). Húsvéti hitünk szerint tehát a föltámadt Jézus az a Kúriosz, az az Úr Krisztus, aki mindörökre Isten transzcendenciá-

jában él. Ez azt jelenti, hogy Jézus megváltó történeti tette, élete és halála, az egész evangéliumi esemény *a megdicsőült Krisztusban örökérvényűvé lett*: benne minden lelki értékével és hatóerejével, mintegy összesűrítve, jelen van. Mint az emberiség főpapja, szüntelenül közbenjár értünk Istennél (uo. 7,25) és az ember történelmi és társadalmi életében folytatja ma is, amit a bibliai múltban tett.

A Lélek közvetítő szerepe

Ezen a ponton kezdődik a Lélek szerepe, mert *ő a közvetítő földi létünk és az isteni transzcendenciában élő Úr Krisztus között*. Hogyan értsük ezt? Mit jelent belső életünkben a Lélek közvetítő szerepe? Gondoljuk meg, hogy amikor Szentírást olvasunk, igehirdetést hallgatunk, keresztelőt vagy Eucharisziát ünneplünk, megemlékezvén arról, amit Jézus értünk tett, akkor nemcsak az egykori megváltó és üdvözítő események gyümölcseiben részesülünk. Akkor valójában *ő maga, egész megváltó élete és halála jelenvalóvá lesz, a hívő ember a Lélekben találkozik Krisztussal, s ez a találkozás megváltó és üdvözítő kegyelemmé, lelki hatóerővé válik benne*. Az evangéliumi ige az *ő szava lesz, amit ma mond nekem, a keresztségben vagy a bűnbánati feloldozás igéi által ő tisztít meg a bűntől, az Eucharisziában az ő értünk feláldozott testét, értünk kiontott vérével veszem magamhoz*. Ez nem jelent kevesebbet, mint azt, hogy amikor a bibliai múltat idézzük a hirdetett igével és az ünnepektől szentségi jelekkel, akkor a Lélek a megváltó és üdvözítő Isten jelenvalóvá váló örök szeretetében plántál belé. Amit Jézus a bibliai múltban tett, s ami az isteni transzcendenciában ma már örök jelen, az a Lélek által jelenvalóvá vált az egyház történeti életében, és a mi világunkban is jelenvalóvá lesz, a jelenben ható kegyelmi és erkölcsi erővé válik.

Mindez azonban általános körülmények közt *nem történik az egyházi közösségen kívül*. Hol halljuk Isten igéjét, ha nem az egyházban? Hol keresztelünk és hol ünnepeljük az Eucharisziát, ha nem a hívek testvéri közösségében? Hiszen amikor az ígét hallgatjuk, és az Úr vacsoráját ünnepeljük, voltaképpen akkor leszünk élő egyházi közösség. A Lélek az ige és a szentség által teremti meg és építi szüntelen Krisztus testét ebben a világban, ami maga az egyház. Ebben az egyházban lesz jelenvalóvá, lesz kegyelmi és erkölcsi hatóerővé, amit Krisztus megváltásunkért és üdvösségünkért tett. S ez az egyház hivatott arra, hogy tanúságot tegyen a mai társadalomban is a krisztusi tett jelenvalóságáról és hatóerejéről: *ő hivatott arra, hogy jele és eszköze legyen korunkban is Isten Krisztusban megvalósult üdvözítő szeretetének*.

Hogyan tud ennek a hivatásnak megfelelni az egyház? Elsősorban — XXIII. János pápa intését követve — figyelnie kell az „idők jeleire”. Ami korunkra a legjellemzőbb, az a szekularizált embertípus megjelenése. Ma olyan korban élünk, amikor az ember Istentől és vallási kötöttségektől függetlenül akarja fölépíteni a maga merőben emberi világát.² A modern tudomány és technológia kétségtelenül kreatív erőket adott az ember kezébe. Az egy-

²Erről részletesebben Békés Gellért: *Istenkeresés, Új utak a mai teológiában*, 3. kiadás, 1991, Pannonhalma.

re fejlődő iparosodás és városiasodó életforma fokozatosan emberszabásúvá alakítja, humanizálja a természetet. Ugyanakkor az emberi jogok, a kulturális haladás, a társadalmi igazságosság, a nemzetközi béke elveivel és intézményeivel a társadalom életét is emberibbé akarjuk formálni. A Lélek indítására figyelő ember azonban tudja, mert nap mint nap meg is tapasztalja, hogy Lélek nélkül nincs erkölcsi felelősség, s erkölcsi felelősség nélkül pontosan az ellenkező hatást éri el: a földet, vizet, levegőt egyre jobban beszennyezik, a társadalmi együttélést annak merőben racionális szervezésével a személytelen gépezet fokára süllyeszti, a nemzetközi békemozgalmak pedig csak arra szolgálnak, hogy a nagyhatalmak versengését leplezzék.

Az egyház prófétai feladata

Ezért, másodsorban, az egyháznak kritikusan kell tekintenie a technikai és társadalmi fejlődést, bírálnia kell vadhajításait, és arra kell törekednie, hogy az erkölcsi felelősség tudatát elmélyítse a társadalomban. „Lelket az életbe!” — kiáltott már annak idején Prohászka. S ez a Lélek nem más, mint az embertárs, a társadalom iránt érzett felelős krisztusi szeretet. Ez a *prófétai feladat*, az emberszeretet erkölcsének hirdetése és munkálása ma az egyház elsődleges evilági feladata. Ezzel tesz tanúbizonyságot az egyház, hogy a Lélek ma is elevenen ható erő.

Végülis szükséges — erről a keresztény egységstörékvés korában nem hallgathatunk —, hogy ennek a korunk emberéért és társadalmáért *felelősséget érző krisztusi szeretetnek szolgálatában álljon a keresztény egység mozgalma*. Hogyan akarhatnánk mi, keresztény emberek, lelket vinni az életbe, ha ezt nem közös hittel és együttes erkölcsi felelősségtudattal tennénk? Soha nem volt, de ma még kevésbé lehet magánügy vagy merőben felekezeti csoportok ügye a vallás, s főleg nem a kereszténység. Az egységes cselekvés azonban egyházi egységet, közösségi összetartozást követel. Az apostol szava ma sürgetőbben hat, mint bármikor: „Törekedjete arra, hogy a béke kötelékében föntartsátok a lelki egységet. Egy a test és egy a Lélek, mint ahogy hivatástok is egy reményre szól. Egy az Úr, és a hit, egy a keresztség. Egy az Isten, mindnyájunk Atyja, aki minden fölött áll, mindent átjár és mindenben benne van” (Ef 4,3-6).

A Lélek erőterében élünk. A Mennyei Atyának szent Fiában ki-mondott és a Szentlélekben teljessé vált örök isteni szeretete Jézus Krisztusban vált üdvözítő emberi valósággá, s kettejük lelkének erejével folyamatos megvalósulássá az üdvösség történetében. Ezt az üdvözítő szeretetét ajánlja fel nekünk az egyház által ma is az Isten — a krisztusi Lélek erőterében.